

„Ústecký masakr“ v sudetoněmecké kultuře vzpomínání (FF UK, Praha 2015)

Posudek oponenta práce

Jan Mareš si předsevzal zmapovat proměny obrazu a funkce událostí, k nimž došlo 31. července 1945 v Ústí nad Labem v kultuře vzpomínání ústeckých sudetských Němců, a to od samotné události až do roku 1973, kdy se podle něj ustavily formy vzpomínání známé z dnešní doby. Klade si přitom zdánlivě čtyři výzkumné otázky: „Jak ústečtí sudetští Němci tyto události pojímali? Jakou roli hrály v jejich kolektivní paměti a v utváření jejich historického vědomí? Jsou dnešní vzpomínkové akty něčím, co probíhalo odjakživa? A byl vůbec pro sudetské Němce Most Edvarda Beneše vždy tím symbolem, za jaký je vydáván dnes?“ (str. 9). Nutno hned zkraje podotknout, že na jednu z těchto otázek (zda současná podoba vzpomínkových aktů probíhala „odjakživa“), si autor odpovídá již v abstraktu a v samotném chronologickém vymezení práce, kdy tvrdí, že se současná podoba těchto rituálů ustálila až kolem roku 1973. Zbývající otázky jsou v podstatě postupně rozvíjenou otázkou jednou, která neklade žádné analytické či interpretační ambice; autor chce zůstat u popisu proměn vzpomínání a připomínání události ze strany ústeckých Němců.

Pro tento deskriptivní záměr si nicméně vytváří jakési předpolí, což je dobře. Na základě teoretické literatury definuje v české historiografii ne zcela běžný pojem kultury vzpomínání a obšírně se věnuje konstrukci sudetského Němce. Zde ovšem do velké míry reprodukuje jediný zdroj – totiž studie manželů Hahnových, kteří se netají svým extrémně kritickým vztahem k sudetoněmecké komunitě, a jejichž texty tak v rámci literatury zabývající se tímto fenoménem tvoří v rámci německé historické vědy jen jeden pól. Naopak řadu dalších historiků jako např. autorku klíčového díla o integraci sudetských Němců do bavorské společnosti, augsburskou profesorku Maritu Krauss, nebo některé významné historiky z řad samotných Němců z českých zemí Mareš ignoruje. Jistě, jedná se pouze o kontext ústředního tématu bakalářské práce, nicméně autor se tomuto kontextu věnoval na poměrně velké ploše, v jejímž rámci by se jistě našel prostor pro větší paletu náhledů na zkoumaný fenomén. Než přejde k podobám vzpomínání, rekonstruuje autor na základě sekundární literatury, co vlastně víme a co naopak nevíme o událostech, k nimž v Ústí posledního červencového dne roku 1945 došlo. Literatura k tématu není nijak rozsáhlá, i tak je potěšující, že autor v této pasáži prokazuje její dobrou znalost.

K samotnému tématu bakalářské práce, tedy k proměňujícím se obrazům a úloze ústeckých událostí v sudetoněmecké kultuře vzpomínání (nebo spíše v kultuře vzpomínání Němců z Ústí nad Labem) se autor dostává na 35. straně a věnuje mu přibližně dvě desítky stran. Jedná se tedy o (na poměry absolventské práce) poměrně krátké, ale zajímavé líčení; především pokud jde o téměř nulovou kritickou reflexi úlohy samotných sudetských Němců v souvislosti s nacistickou okupací českých zemí až hluboko do šedesátých let a v mnoha ohledech i déle. Pojetí „masakru v Ústí nad Labem“ jako stonásobných Lidic ze strany sociálního demokrata Wenzela Jaksche je přinejmenším zarážející a probouzí řadu otázek. Autor ovšem zůstává u popisu – otázky, jak byl nacionalistický diskurz kompatibilní například právě s internacionalistickou socialistickou ideologií či z jakých důvodů se dominantní sudetoněmecký narativ neproměňoval spolu s dominantním narativem (západo)německým, by přitom otevíraly výsostně zajímavá témata. Především konec šedesátých a počátek sedmdesátých let, v tomto ohledu nesmírně dynamický, je autorem zpracován již jen velmi letmo. Přitom právě zde by téma vyžadovalo věnovat pozornost klíčovým kontextům – vedle zmíněné proměny celoněmecké reflexe (autor si v tomto ohledu vystačil s dále nerozvedenými zmínkami o průlomové knize manželů Mitscherlichových a o Brandtově „Ostpolitik“) také prvním trhlinám v do té doby neexistující či zcela schematické reflexi poválečného bezpráví na Němcích z české strany.

Práce je psána vcelku čtivým jazykem, autor nemá formulační problémy. Občas však užívá hovorové pojmy („dokola omílat“, str. 31) či chybné vazby („...kritiku vzali po svém – mlčením“, str. 52). Místy se určité vybočení z formy neprojevuje jen v jazykové rovině, ale i pokud jde o předkládané informace. Tak se například v podkapitole o zdrojích dozvídáme pavlačovou informací, že k zařazení archivu někdejšího spolku „Hilfsverein Aussig“ do fondů Sudetoněmeckého archivu v Mnichově „podle Ingrid Sauer [...] nedošlo z důvodu osobních půtek mezi Horstem Prowinskym, dosavadním správcem tohoto archivu, a Karlem Heinzem Kralowcem, správcem dříve spřízněného spolku *Heimatsfreunde Aussig*“ (str. 16). Četné překlepy, nepřekládané (někdy i česky skloňované) německé výrazy a řada míst, kde autor netrefil shodu podmětu s přísudkem, svědčí o tom, že finální verze práce byla zřejmě psána v chvatu.

Bakalářská práce Jana Mareše navzdory všem výhradám a nevyužitým příležitostem nicméně každopádně splňuje požadavky na tento typ závěrečné práce, a proto ji doporučuji k obhajobě. Navrhuji hodnotit ji jako velmi dobrou.